

АНТРОПОЛОГІЗАЦІЯ ІСТОРІЇ У ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІЙ РЕФЛЕКСІЇ М. ГАЙДЕГГЕРА

Постановка проблеми. Розмаїття феноменів духовної культури, що складають основу життєвого світу людини, розширення горизонтів та безперервне ускладнення значеннєвого змісту цього світу, його багатовимірність – все це змушує сьогодні думати про людину як про історично наперед невизначену, несамототожну, непередбачувану істоту.

Актуальність теми полягає в тому, що в умовах парадигмальних трансформацій філософського мислення, відмови від світоглядно-методологічних стереотипів радянської доби, філософія, виступаючи світоглядно-методологічним підґрунтям історичного пізнання, покликана формувати світоглядно-методологічну культуру історичної науки, яка б відповідала теоретичним та практичним вимогам сучасності. Однією із загальних ознак нового типу філософсько-історичного мислення є визнання історичності людського буття й людиновимірності історії. Таке визначення стає засадничим методологічним принципом у феноменологічній рефлексії історії, здійсненій М. Гайдеггером.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У феноменології, питання історії та історичності людського буття було предметом досліджень Е. Гуссерля, М. Гайдеггера, К. Ясперса, Л. Ландгребе, П. Рікера. У радянський час це питання досліджували В. Бабушкін, Н. Мотрошилова, З. Какабадзе, П. Гайденко, І. Михайлов, В. Молчанов, М. Рубене, М. Куле, Р. Куліс, Р. Хестанов. Не залишили поза увагою це питання й українські дослідники С. Кошарний, С. Пролєєв, В. Табачковський, Є. Причепій, М. Михальченко, С. Кримський, М. Попович, Є. Бистрицький, І. Бойченко та інші.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є розкриття антропологічних основ історії у феноменологічній філософії М.Гайдеггера.

Виклад основного матеріалу дослідження. М. Гайдеггера завжди цікавила тема часу та історії і він намагався використати гуссерлеву феноменологію для історичної інтерпретації. Як відомо, М. Гайдеггер був у числі учнів, не задоволених відсутністю в Е. Гуссерля інтересу до історії, але бачити в його зацікавленості історією лише намагання виділити певний регістр історичних досліджень було б помилкою. Пізніше розгортання його досліджень показує, що він виділяв історії важливе місце не лише у структурі суцього, а й самого буття. Вже у термінології використання для позначення історії „Geschichte” замість „Historie” можна побачити його справжній інтерес: М. Гайдеггер буквально тлумачить термін „Geschichte” з німецького слова „Geschehen” – „відбуватись”, „ставатися” в сенсі актуального звершення історичних подій або історії в процесі.

Філософські погляди В. Дільтея та графа Й. фон Вартенбурга утворюють одну з передумов, у зв'язку з якою формуються філософські погляди

М. Гайдеггера на розв'язання проблем історії, історичної людини [9, с. 397]. Продовжуючи традиції „філософії життя”, М. Гайдеггер розвиває, головним чином, ту частину проблеми історичності, що має відношення до питання про історичну людину. Однак, як і у „філософії життя”, в екзистенціалізмі проблема історичності переростає рамки проблеми людини, тому що історичності надається значення загальнофілософського принципу [8, с. 142; 6, с. 107-108].

Найважливішою проблемою філософії М. Гайдеггера вже з самого початку стає історична людина, а також прояснення того, що є онтологічною основою будь-якого, у тому числі й історичного, пізнання [8, с. 143]. Переконаливою і вихідною для нас є думка, що „у своїй праці „Буття і час” Гайдеггер представив фундаментально-онтологічний нарис, метою якого є закономірне виведення умов можливої історії як науки з екзистенціального аналізу минушого буття. Основною структурою людського буття стає його сприйняття у часі в обрамленні народження і смерті” [7, с. 122].

У цій праці, спираючись на метод феноменології, М. Гайдеггер стверджує, що розкрити смисл буття можливо лише шляхом аналізу людського існування, бо „*онтологія можлива лише як феноменологія*” [9, с. 35]. У своєму трактуванні феноменології М. Гайдеггер наближається до М. Шелера, який на базі гуссерлевого методу розробляв у той час проблеми філософської антропології [3, с. 76]. Не випадково „Буття і час” привернуло увагу, передусім, представників філософської антропології [5, с. 125]. Історична герменевтика М. Гайдеггера йде від людини та її існування, останнім горизонтом якого є історичність. Намагаючись у „Бутті і часі” розкрити смисл буття, М. Гайдеггер ставить питання про те, „з якого сущого потрібно починати зчитувати смисл буття, з якого сущого має брати свій початок розмикання буття” [9, с. 7]. Таким сущим він вважає людину. Людина постає як „сущє, яке, розуміючи у своєму бутті, відноситься до цього буття” [9, с. 52-53], а це означає, що воно за своєю природою герменевтичне, не замкнене у самому собі, а відкрите у світ. Цю відкритість М. Гайдеггер називає „буття-у-світі”. Людина, згідно з М. Гайдеггером, – це історичне виявлення тимчасової сутності буття, прихованої від суб'єкт-об'єктного, прагматично орієнтованого мислення. Тому філософське осмислення „історичності” людського існування створює передумови для подолання традиційних уявлень про буття і формування його нового розуміння [2, с. 89-91]. Інакше кажучи, побудова нетрадиційної філософії історії призводить, за задумом М. Гайдеггера, до фундаментальної онтології, у світлі якої можливе реалістичне обговорення питання про умови виживання людства [4, с. 44]. Згідно з розгорнутою М. Гайдеггером у „Бутті і часі” онтологією, історія як реальний процес, що протікає в реальному часі, має своє онтологічне джерело в історичності, що складає сутність людини як кінечної істоти та несе в собі можливість розробки історії як науки [1, с. 111; 9, с. 332].

Філософська творчість М. Гайдеггера пронизана єдиним духовним прагненням, що в позитивному плані спрямоване на створення нової концепції буття, а в негативному – на подолання метафізики. Ставлення М. Гайдеггера до

цієї інтелектуальної традиції Заходу подвійне: з одного боку, він визнає практичну корисність категоріального мислення, що дозволяє людині орієнтуватися у світі речей, з іншого боку, – стверджує, що буття будь-якої речі і, головне, людське „буття-у-світі” не може бути осмислене і виражене в категоріях. Метафізика, з його погляду, як форма категоріального мислення й як стратегія оволодіння сушим онтологічно беззмістовна, тому що неминуче пропускає буття, „забуває” про нього. Разом з тим, вона вплетена в буття прагматично орієнтованої людини, оскільки практично протистоїть об’єктивованому сушому як суб’єкт [4, с. 45].

Проте метафізика, як всеохоплююча категоріальна інтерпретація сушого, проектує свої схеми й на спосіб буття такого сушого, як людина. У результаті цієї проєкції виникає „вulgарне розуміння історії”. Аналізуючи даний феномен, М. Гайдеггер відзначає, що історію, зазвичай, розуміють як „минуле” або „походження з минулого”. Те, що „має історію”, пов’язують зі становленням і розвитком, з епохальними діями, які визначають майбутнє. Історія мислиться як зв’язок дій, що тягнеться через минуле, сьогодення і майбутнє. Розмірковуючи про історію, мають на увазі людське суспільство та його культуру. У кожному з перерахованих варіантів історію мислять не стільки як спосіб буття, скільки як регіон сушого, котрий, беручи до уваги сутнісне визначення людини через дух і культуру, можна відрізнити від природи [4, с. 45].

Евристично плідною для подальших філософсько-антропологічних концептуалізацій історичного буття стала фіксація М. Гайдеггером серйозного недоліку метафізичних концепцій історії: протиставлення духу і природи, нездатність осмислити їх онтологічну єдність. Його критика спрямована й проти спіритуалізму, і проти натуралізму, і проти позитивістської підміни історії буття людей її псевдоісторичною фотографією – описами фактів. У всіх цих концепціях світової історії він убачає загальну основу – метафізику, яку слід подолати, а не замінювати один її різновид іншим [4, с. 45-46].

Метафізичні інтерпретації світової історії, згідно з М. Гайдеггером, походять із орієнтації на „другорядно-історичне”, тобто на речові, об’єктивно-реальні прояви людського існування, що є чимось „первинно-історичним”. До другорядно-історичного він відносить „внутрішньосвітове суще”: історичний ґрунт і природне оточення історично існуючого народу, без чого це існування неможливе. Вulgарне розуміння історії, що живить усі метафізичні конструкції, або взагалі ігнорує історичне існування як спосіб буття чи підмінює його аналіз описами сушого. І неважливо, чи береться в якості такого сушого якийсь об’єкт (наприклад, „географічний фактор”) або суб’єкт (людина в „передавальному механізмі світової історії”). У будь-якому разі, зазначає М. Гайдеггер, ми маємо справу з метафізичною підміною історичного способу буття („існування”) його поверхневими проявами [4, с. 46]. У дійсності історія, стверджує філософ, не є ані рухливим зв’язком змін об’єкта, ані послідовністю переживань суб’єкта, що вільно протікає.

На тлі цих шукань гайдеггерівський проект деструкції історії онтології виявляється знову актуальним, незважаючи на занадто поспішні твердження про його подолання та зняття в теоріях герменевтики чи деконструкції. Задача деструкції історії онтології викладена в шостому параграфі „Введення” до „Буття й часу”, що свідчить про її особливу значимість. Вона формулюється як проблема повтору або повернення, що, відсилаючи до Е. Гуссерля та до Ф. Ніцше, однак, не збігається з їх розумінням історії. Насамперед, потрібно враховувати своєрідність гайдеггерівського розуміння історії й історичності. Оскільки будь-яке дослідження – онтична можливість присутності, його буття знаходить свій зміст у тимчасовості, що, у свою чергу, є умовою можливості історичності.

„Історичність, – писав М. Гайдеггер, – має на увазі буттєвий устрій „співбуття” присутності як такої, на основі якої вперше можливо щось подібне до „світової історії” й історичної приналежності до світової історії” [9, с. 20]. Присутність не виводиться з минулого, що, як стверджує М. Гайдеггер у своїй парадоксальній манері, завжди знаходиться вже попереду нього. Присутність може відкрити традицію, зберігати та наслідувати її. Вона входить у запитання, стає буттєвим способом історіографічного дослідження. Присутність може прагнути зробити прозорою не лише свою екзистенцію, а й історичність, і тільки так вона виходить на питання про зміст буття взагалі. Однак традиція не лише не робить це прозорим, а, навпаки, усіляко затемнює питання про буття, оголошуючи його самозрозумілим. Уважаючи спадщину самозрозумілою, вона затемнює питання про „джерело”. „Традиція, – писав М. Гайдеггер, – робить походження взагалі забутим” [9, с. 21]. Вона викорінює історичність присутності. Історія виявляється просто корисною, вона об’єктивується, зрештою, музеєфікується або „етнографується”, і в такий спосіб втрачає ґрунт. Деструкція – це процес, спрямований проти окостеніння і скам’яніння минулого у формі традиції. „Якщо для самого буттєвого питання має бути досягнута прозорість... історії, то потрібне розхитування окостенілої традиції та відшарування нарощених нею приховувань. Це завдання ми розуміємо як... деструкцію успадкованого складу античної онтології до вихідного досвіду, в якому були здобуті перші та з тих пір провідні визначення буття” [9, с. 22].

Розуміння світової історії і можливостей науки історії укорінена, згідно з М. Гайдеггером, в „екзистенціальному процесі”. Його філософія пов’язує свідомість і світ в єдине ціле. Світ, його історія включаються в людську екзистенцію і розкриваються як „розуміння”. Історичність екзистенції водночас виявляється історичністю світу [8, с. 157-158]. „У дійсності, історія не є ані взаємозв’язком руху об’єктів, що змінюються, ані вільно-ширяючою послідовністю переживань „суб’єктів” [9, с. 388].

Пов’язуючи проблему історії з проблемою смислу, тобто розглядаючи історію з погляду значимих для людини, осмислюваних нею фактів і процесів, М. Гайдеггер звертається до важливого моменту історичного пізнання. Однак, на цій основі він включає всю історію світу у сферу переживань окремого

індивіда і цим обмежується. При включенні світу, його історії до сфери суб'єктивного не виправдано звужується коло проблем історії як об'єкта філософського дослідження [8, с. 158].

Зв'язок історії з тимчасовою екзистенцією, фактично, призводить до погляду, відповідно до якого кожний індивід має свою історію. Тому знову постає питання про загрозу історичного скептицизму, що переростає в релятивізм. Правда, М. Гайдеггер категорично заперечує проти будь-якої спроби трактувати його філософію як аналіз окремого, конкретного індивіда. Він підкреслює (знову в дусі Е. Гуссерля), що розглядає апіорні форми екзистенції. На місце індивіда начебто ставляться „загальнозначущі структури” людського існування. Саме ця тенденція – говорити про загальнозначущі структури – об'єднує В. Дільтея, Е. Гуссерля та М. Гайдеггера як представників трансцендентального ідеалізму [8, с. 158-159].

Питання про пізнання історії, про історичну науку М. Гайдеггер також нерозривно пов'язує з проблемою „здійснення історичної екзистенції” [8, с. 159]. Вже у філософії В. Дільтея проблема історичного пізнання значною мірою ставилася як питання про історичну людину. У філософії М. Гайдеггера ця тенденція отримує найбільш повну реалізацію. „Оскільки, знову ж, основопоняття історіографічних наук, чи стосуються вони їх об'єктів, чи способу їх обробки, суть екзистенціальні поняття, теорія наук про дух має передумовою тематично екзистенціальну інтерпретацію *історичності* присутності”, – пише М. Гайдеггер [9, с. 397].

Яким чином історія може ставати об'єктом науки історії, може дати відповідь, на думку М. Гайдеггера, тільки аналіз буття як історичного існування. Адже „тимчасовість” як характеристика екзистенції може пов'язувати нас тільки з тим, що вже „належить” нам. Отже, предмет історії може знаходитися лише у сфері „тут-буття” [1, с. 111; 8, с. 159].

Залишки минулого, предмети домашнього вжитку, пам'ятки писемності і т.п., на думку М. Гайдеггера, самі по собі не можуть бути історичними – присутність матеріалу ще не забезпечує підхід до минулого. Предмети і пам'ятники, які ми отримали від попередніх поколінь, належали „тут-булій людині”, складала сферу її буття. „*Історіографічним* матеріалом подібне може стати лише, оскільки воно за своїм особливим способом бути має світо-історичний характер. ... Одержання, перевірка і посвідчення матеріалу не вперше тільки дає хід поверненню до „минулого”, але вже має за свою передумову *історичне буття* до колишньої присутності, тобто історичність екзистенції історіографа. Остання екзистенціально фундирує історіографію як науку аж до її найнепомітніших, „ремісничих” прийомів” [9, с. 394]. Історичною у повному розумінні слова може бути лише людина, підкреслює М. Гайдеггер. Вона ніколи не може бути просто минулою, але „тією, що буває”. Оскільки світ „тут-булої людини” включається у сферу екзистенціальних процесів, предметом історії стає її тематизація, що водночас виявляється як аналіз можливостей минулого, витягнутих із сьогодення, та їх „повторення”.

Колишнє й існуюче в М. Гайдегера пов'язане в нерозривну єдність, де вони стають майже нерозрізнені [8, с. 160].

Вибір загальнозначущих можливостей здійснюється вже у процесі здійснення „істинної екзистенції”. Тому наука історії може займатися лише викладом, конкретизацією цих можливостей. Як відомо, істинною екзистенцією у філософії М. Гайдегера є усвідомлення можливості свого небуття, спрямованість у майбутнє. Оскільки наука історії укорінена в історичності „людського існування”, то для М. Гайдегера саме собою зрозуміле, що майбутнє як основний модус екзистенціальних процесів обумовлює історичний аналіз. У такий спосіб наука історії більшою мірою пов'язана з майбутнім, аніж з минулим [8, с. 160–161].

Інші співприсутні у світі, на який спрямована наша заклопотаність, в якому ми перебуваємо, навіть якщо ми не сприймаємо їх в їхній тілесній наявності. Якби Інші зустрічалися лише як речі, вони могли б бути відсутніми, однак їхня спів-присутність у навколишньому світі є цілком безпосереднім, непримітним і самозрозумілим – подібно характеру присутності речей світу. Отже, у природному досвіді речі дані у своїй „непомітності”, тобто вони – як і світ у цілому – не є „даністю для розгляду”, але присутні тільки для моєї заклопотаності. І те ж саме стосується присутності Іншого.

Світ присутності вивільняє в такий спосіб суще, яке не лише відмінне від засобів і речей взагалі, але, згідно зі своїм родом буття в якості присутності, саме існує способом буття-у-світі, „у” такому світі, в якому воно ще й внутрішньосвітово зустрічне. Це суще не наявне, не підручне, а існує так само, як сама присутність, що вивільняється, – воно є співприсутнім. „На основі цього *спільного* буття-у-світі світ є завжди вже тим, який я поділяю з іншими. Світ присутності є *спільний-світ*. Буття-в є *спів-буття* з іншими. Внутрішньосвітове по-собі-буття є *співприсутність*” [9, с. 118].

Насамперед слід зазначити, що спів-буття з Іншим є одним з екзистенціалів, тобто сутнісно необхідним моментом існування ось-буття. Невірно думати, що спочатку існую я й десь поруч існують Інші, і лише потім я можу вступити в які-небудь стосунки з ними або втриматися від цього: „Співбуття є визначеність завжди своєї присутності; співприсутність характеризує присутність інших, наскільки вона вивільнена для співбуття його світом. Власна присутність, наскільки вона має сутнісну структуру співбуття, є лише зустрічною для інших співприсутністю” [9, с. 121]. Екзистенціали розуміються М. Гайдегером у трансцендентальному значенні – як апріорі, що конституують існування ось-буття в цілому й усякий окремий його буттєвий акт.

Спів-буття з Іншим як конститутивна взаємодія ось-буття й Іншого здійснюється у формі обміну буттєвими можливостями, у результаті якого я засвоюю, роблю своїми способи буття Інших і навпаки. У „Бутті й часі” можна розрізнити два „виміри” цього процесу: комунікативний та герменевтичний. Перший є власне спілкуванням („буття один з одним” [нім. *Miteinandersein*]) між сучасниками, другий – історичною традицією та її розумінням включеного

в неї ось-буття, тобто герменевтичним актом. Другий вимір настільки ж універсальний, як і перший: існування ось-буття настільки ж немислиме поза історичним горизонтом, як і поза горизонтом спілкування. Зупинимося на цьому феномені. На перший погляд, історичність існування ось-буття можна, напевне, визначити як свого роду розширення тимчасових меж його існування в горизонті спів-буття з Іншим.

Але тимчасовість існування ось-буття, здійснювана у формі екстатичної взаємодії фактичності та проєктивності, має свої „межі”, що називаються народженням і смертю. Саме народження і смерть конституують включенність ось-буття як тимчасового сущого в горизонт історичної традиції, тобто герменевтичний вимір спів-буття з Іншим.

Розуміння традиції як відношення ось-буття до „ось-булого Іншого” за своїм буттєвим змістом не може бути нічим іншим, як „рецепцією” питання, тому що „предметом” розуміння є існування ось-буття, екзистенція, а розуміння екзистенції носить сутнісно проблематичний характер. Розуміння власної екзистенції становить зміст будь-якого екзистенціального проєкту, отже, кожний екзистенціальний проєкт в остаточному підсумку є постановкою питання про власне буття. Справжнє розуміння ось-булого, будучи повторенням якогось буттєвого проєкту у своєму бутті, виявляється проблематичним, тобто розумінням питання, що був у цьому проєкті „втілений”. Будь-який буттєвий проєкт існує у відкритому горизонті альтернативних можливостей і можливостей продовження. Тому справжнє розуміння традиції є, у той же час, розкриттям тим, хто розуміє, такого горизонту, або, щонайменше, постановкою питання про нього. Дійсність розуміння ось-булого виключає уявлення про „предмет”, що розуміється, як про замкнутий у собі значеннєвий зміст.

Оскільки розуміюче ось-буття насправді повторює буттєву можливість, що розуміється, як значиму для себе, утягує її в простір власного, індивідуального існування, остільки воно практично здійснює продовження цієї можливості чи яку-небудь її модифікацію, або ж мислить їй альтернативу. У цьому значенні справжнє історичне розуміння виявляється не стільки знанням „про” предмет, скільки продовженням буття цього „предмета”, як тільки воно (у даному випадку – буття ось-булого) за своєю сутністю є трансцендуванням. Як зрозуміле Іншим, ось-буле продовжує трансцендувати, тобто бути таким, яким воно є (тепер уже не в минулому часі). З іншого ж боку, справжнє розуміння ось-булого передбачає також трансцендування самого того, хто розуміє, оскільки при цьому він повторює буттєву можливість Іншого. Звідси походить онтологічне значення історичного розуміння, що міститься в тому, що й сама історія як універсальний простір спільного трансцендування ось-буття та ось-булого здійснюється, знаходить буття у процесі історичного розуміння. В остаточному підсумку ця обставина обумовлена вихідним визначенням буття ось-буття як розуміння цим сущим свого буття.

Встановлений М. Гайдеггером зв'язок вирішення питання про смисл буття з „історичною екзистенцією” вносить істотні зміни у феноменологію як

метод пізнання. На місце „чистої свідомості” ставиться свідомість як „буття-у-світі”. Впроваджується феноменологічна герменевтика, що має виражений історичний вимір, оскільки йде від людини та її існування з їх останнім горизонтом – історичністю. Замість феноменологічної редукції пропонується позитивна тематизація сфери повсякденного. Людина, її буття розмішуються у горизонті часу, який позбавляється рис вічності, непорушності і розглядається як кінцевий, відведений смертній людині час. Історичність і час стають основними, визначальними принципами філософії, а тимчасова екзистенція, буття-свідомість – її вихідним пунктом, основою і критерієм.

Ще одна трансформація пов’язана з принципово новим розумінням спів-буття з Іншим як конститутивної взаємодії ось-буття й Іншого, що здійснюється у формі обміну буттєвими можливостями, у результаті якого Я засвоює, робить своїми способи буття Інших і навпаки. Відповідно, процедура „вчуття”, що в Е. Гуссерля виступає як вторинна сполучна ланка між споконвічно розділеними сферами іманентного й трансцендентного, для М. Гайдеггера виявляється не більш, ніж „окремим модусом” спів-буття з Іншим – подібно до того, як відсутність Інших, самотність тощо є окремими модусами спілкування. Але тимчасовість існування ось-буття, здійснювана у формі екстатичної взаємодії фактичності і проєктивності, має свої „межі”, що називаються народженням і смертю. Саме народження і смерть конституують включеність ось-буття як тимчасового суцього в горизонт історичної традиції, тобто герменевтичний вимір спів-буття з Іншим.

Розуміння власної екзистенції становить зміст усякого екзистенціального проекту, отже, будь-який екзистенціальний проект в остаточному підсумку є постановкою питання про власне буття. Справжнє розуміння ось-булого, будучи повторенням якогось буттєвого проекту у своєму бутті, виявляється проблематичним, тобто розумінням питання, що було в цьому проекті „втілене”. Усякий буттєвий проект існує у відкритому горизонті альтернативних можливостей продовження. У цьому значенні справжнє історичне розуміння виявляється не стільки знанням „про” предмет, скільки продовженням буття цього „предмета”, як тільки воно (у даному випадку – буття ось-булого) по своїй суті є трансцендуванням. Як зрозуміле Іншим, ось-буле продовжує трансцендувати, тобто бути таким, яким воно є (тепер уже не в минулому часі). З іншого ж боку, справжнє розуміння ось-булого передбачає також трансцендування самого розуміючого, оскільки при цьому він повторює буттєву можливість Іншого. Звідси походить онтологічне значення історичного розуміння, яке міститься в тому, що й сама історія як універсальний простір спільного трансцендування ось-буття й ось-булого здійснюється, знаходить буття у процесі історичного розуміння.

Висновки. Застосування М. Гайдеггером феноменологічного підходу і розкриття антропологічних основ історії, сприяло подоланню монологізму і атомізму у філософсько-антропологічній концептуалізації історичного буття, дозволило розкрити інтерсуб’єктивні механізми конституювання його смислів, розуміти історичне буття як нелінійний, багатовимірний і наперед не заданий

процес, а історичну рефлексію як принципово відкрити для антропологічних інтерпретацій та реінтерпретацій.

Результати дослідження будуть враховані у викладанні курсів «Філософія історії», «Історична антропологія» для студентів спеціальності «Історія», а також у подальших дослідженнях, присвячених проблемам історичного буття та пізнання.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Бытие и время» Мартина Хайдеггера в философии XX века: материалы обсуждения книги... // Вопросы философии. – 1998. – № 1. – С. 110-121.
2. Бабушкин В. О природе философского знания: Критика современных буржуазных концепций / В. Бабушкин. – М.: Наука, 1978. – 207 с.
3. Бабушкин В. Феноменологическая философия науки: Критический анализ / В. Бабушкин; [отв. ред. Б. Григорьян]. – М.: Наука, 1985. – 189 с.
4. Водолагин А. Мировая история в интерпретации Мартина Хайдеггера (к 100-летию со дня рождения) / А. Водолагин // Философские науки. – 1989. – № 9. – С. 44-53.
5. Гайденок П. От исторической герменевтики к «герменевтике бытия». Критический анализ эволюции М. Хайдеггера / П. Гайденок // Вопросы философии. – 1987. – № 10. – С. 124-133.
6. Губман Б. Смысл истории: очерки современных западных концепций / Б. Губман. – М.: Наука, 1991. – 189,[2] с. – (Серия «История и современность»).
7. Козеллек Р. Часові пласти. Дослідження з теорії історії. Зі статтею Ганса-Георга Гадамера / Р.Козеллек; [пер. з нім. В.Шведа, передм. С. Стельмаха]. – К.: Дух і літера, 2006. – 429 с.
8. Кулис Р. Проблема историзма в философии М.Хайдеггера и феноменологии Э. Гуссерля // Критика феноменологического направления современной буржуазной философии / Р.Кулис. – Рига: Зинатне, 1981. – С. 141-163.
9. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер; [пер. с нем. и примеч. В. Бибихина]. – М.: Ad Marginem, 1997. – 451 с.

АНОТАЦІЯ

Землянський А.М. Антропологізація історії у феноменологічній рефлексії М. Гайдеггера. У статті розглянуто здійснені М. Гайдеггером теоретико-методологічні експлорації феноменології в розкритті культурно-антропологічних горизонтів історичного буття, а також евристичного потенціалу феноменологічного підходу для вирішення проблем філософсько-антропологічної концептуалізації історичного буття.

Ключові слова: історичність, історичне буття, історичне пізнання, феноменологія, інтерсуб'єктивність, життєвий світ, Інший.

АННОТАЦИЯ

Землянский А.Н. Антропологизация истории в феноменологической рефлексии М.Хайдеггера. В статье рассмотрены осуществленные М.Хайдеггером теоретико-методологические эксплорации феноменологии в

раскрытии культурно-антропологических горизонтов исторического бытия, а также эвристического потенциала феноменологического подхода для решения проблем философско-антропологической концептуализации исторического бытия.

Ключевые слова: историчность, историческое бытие, историческое познание, феноменология, интерсубъективность, жизненный мир, Другой.

SUMMARY

Zemlyansky A.N. Anthropologization history in phenomenological reflection of M.Heidegger. This article will review the M. Heidegger, theoretical and methodological explorations of phenomenology in discovering the cultural and anthropological horizons of historical being, as well as disclosure of the heuristic potential of the phenomenological approach to solve the problems of philosophical and anthropological conceptualization of historical being.

Key words: historicity, historical being, historical cognition, phenomenology, intersubjectivity, life-world, Other.